

СЕКЦІЯ VI. СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ПРОФІЛАКТИКА НАСИЛЬСТВА В СІМ'І СЕРЕД СИБЛІНГІВ

Єфремов Валентин

здобувач магістерської програми
Академія праці, соціальних відносин і туризму, Україна

Семигіна Тетяна

ORCID ID: 0000-0001-5677-1785
докторка політичних наук, професорка
Академія праці, соціальних відносин і туризму, Україна

Вступ. У сучасному світі проблема насильства у сімейному середовищі стає дедалі дискусійною. Хоча багато уваги приділяється насильству між партнерами [3], важливо пам'ятати й про інші форми насильства, як-от насильство серед братів та сестер (сиблінгів). Ця проблема часто недооцінена. Тому вивчення явища та розробка стратегій профілактики насильства між сиблінгами видається важливим завданням, спрямованим на створення безпечного сімейного середовища. Ця теза має на меті схарактеризувати ключові аспекти проблеми та запропонувати конструктивні підходи до її вирішення, представити програму профілактики для старшокласників.

Насильство серед братів та сестер. Аналіз наукової літератури [1; 2; 5] дає підставити визначити наступні основні аспекти проблеми, які важливо враховувати при розробленні стратегій профілактики та розв'язання проблеми насильства серед сиблінгів:

1. Типи насильств: Важливо розуміти, що насильство між сиблінгами може набувати різних форм, зокрема фізичного, емоційного та психологічного насильства. Фізичне насильство може охоплювати биття, ляскання, віджимання речей, тоді як емоційне насильство може бути виражене у формі використання образ, зневажливих коментарів, чи ігнорування почуттів сиблінга. Психологічне насильство включає маніпуляції, загрози, чи психологічний тиск. Може мати місце й сексуальне насильство.

2. Фактори, що впливають на виникнення насильства: Дослідження показують, що існує безліч факторів, які можуть сприяти насильству серед сиблінгів, включаючи моделювання поведінки батьків, конфліктні взаємини в сім'ї, різницю в віці та характері дітей, а також ревності та заздрощі між ними. До причин агресивної поведінки підлітків відносять і внутрішні конфлікти та невпевненість у собі, які часто виникають у зв'язку з пубертатною кризою. Агресивна поведінка підлітків може бути виявом психологічного розрядження або компенсації заблокованих потреб, агресія може бути самоціллю, а також засобом задоволення потреби в самореалізації та самовиявленні.

3. Наслідки для дітей і підлітків: Насильство серед сиблінгів може призвести до руйнування їхньої самооцінки, психічних та емоційних проблем, соціальної ізоляції та навіть серйозних травм.

4. Проблеми із виявленням та повідомленням: Таке насильство часто залишається прихованим та непоміченим. Діти можуть боятися повідомити про насильство через страх покарання або відчуття вини, тому ця проблема може залишатися невирішеною.

Профілактика насильства у сім'ї. Запобігання насильству в сім'ї серед сиблінгів спирається на широкий спектр заходів та ініціатив, спрямованих на створення позитивного та безпечного середовища для всіх членів сім'ї, зокрема для братів та сестер, і на попередження випадків насильства серед них. На основі аналізу літератури [4; 6; 8] окреслимо деякі з них. Зауважимо, що всі вони потребують належного рівня гендерної компетентності соціальних працівників та педагогів [4; 7].

1. Освітня робота і формування навичок міжособистісного спілкування: Проведення тренінгів та уроків для дітей та підлітків з ефективного спілкування, вміння вирішувати конфлікти мирним шляхом, розвиток емпатії та поваги до інших.

2. Підтримка сімейних відносин: Надання родинам доступу до психологічної підтримки, консультування та ресурсів для покращення взаємин між братами і сестрами. Розвиток програм сімейного консультування.

3. Створення безпечного середовища вдома: Запровадження політик та процедур, спрямованих на підвищення безпеки та захисту усіх членів сім'ї. Це може включати розробку механізмів виявлення та реагування на випадки насильства між сиблінгами.

4. Посилення ролі батьків: Проведення батьківських тренінгів та програм, спрямованих на навчання батьків виховувати дітей в атмосфері поваги, терпимості та нерівності.

5. Співпраця з освітніми установами та соціальними службами: Розвиток партнерств між школами, громадськими організаціями та службами з соціального захисту для спільної реалізації програм та проєктів з профілактики насильства в сім'ї, впровадження гендерно трансформаційних підходів.

6. Проведення регулярних опитувань: Це дозволяє виявити рівень обізнаності дітей та дорослих щодо безпечної поведінки у сім'ї, визначити прогалини в знаннях та навичках дітей стосовно захисту від насильства в родині, а також принципи стримування власних нападів агресії серед тих, хто потрапив у «групу ризику». Також під час опитування можна виявити випадки домашнього насильства та проблеми у взаєминах між членами сім'ї.

Розробка профілактичної програми для підлітків. Для розроблення програми профілактики домашнього насильства було опитано шляхом анкетування учнів старших класів Смілянського НВК загальноосвітня школа Іс т.-гімназія ім. В. Т. Сенатора (кількість респондентів – 49 осіб). Визначено, що переважна більшість респондентів віком 13-16 років агресивні, конфліктні, при цьому 41% опитаних має проблеми у спілкуванні з братами і сестрами у сім'ях.

З урахуванням аналізу літератури та проведеного опитування учнів старших класів мета нашої Програми профілактики домашнього насильства серед старшокласників була сформульована наступним чином: удосконалення навичок контролювання емоцій підлітками, запобіганні конфліктам серед однолітків та у сім'ях, зокрема з братами та сестрами, а також у формуванні толерантного ставлення.

Для реалізації програми було вибрано формат тренінгів, оскільки ця активна форма навчання має потенціал сформувати необхідні навички та розвинути важливі якості у підлітків. Методичні особливості програми, такі як використання психологічних ігор, ситуаційних завдань, групових дискусій та інтерактивних методів сприяють активному залученню учасників до діалогу щодо проблематики насильства та створенню доброзичливої атмосфери.

До програми було включено п'ять занять, тривалістю одна академічна година

кожне (за можливості цю тривалість можна збільшити). Вони викладаються послідовно і доповнюють одне одного (табл.1).

Таблиця 1

Зміст програми профілактики домашнього насильства серед старшокласників

№	Назва заняття	Зміст заняття
1.	Насильство. Види насильства	Визначення поняття насильства, його видів і проявів
2.	Що таке булінг та як не стати булером?	Розуміння явища булінгу, розроблення стратегії поведінки, як не стати булером (кривдником)
3.	Конфлікти та шляхи їх вирішення	Аналіз причин конфліктів та вивчення шляхів їх розв'язання
4.	Агресія та управління емоціями	Розрізнення конфлікту, агресивної поведінки, випадкової шкоди та домашнього насильства, розроблення правил уникнення агресивної поведінки і управління емоціями
5.	Толерантне ставлення до себе та інших	Відпрацювання навичок успішного спілкування, формування уявлень щодо толерантності до себе та до оточення

Джерело: авторська розробка

У межах програми рекомендовано проводити вхідну та вихідну діагностику для оцінки ефективності програми. Для цього можуть бути використані показники, які дають змогу з'ясувати ефективність досягнення мети занять, а саме: рівень знань про насильство; усвідомлення ризикових ситуацій; розвиток навичок управління емоціями; ставлення до булінгу та насильства; сприйняття толерантного ставлення; уміння вирішувати конфлікти; участь у підтримці та допомозі; зміни в емоційному стані та самопочутті.

Висновки. Насильство серед сиблінгів є різновидом домашнього насильства і має руйнівний вплив на дітей та їх подальший соціальний розвиток. Заходи профілактики домашнього насильства серед дітей мають бути спрямовані на створення позитивного, підтримувального та безпечного середовища для всіх членів сім'ї, навчання дітей ненасильницькій поведінці, зокрема, у ситуаціях конфлікту.

Розроблена профілактична програма для старшокласників відображає комплексний підхід до розв'язання проблеми домашнього насильства. Вона використовує різноманітні методи та інтерактивні форми навчання для ефективного впливу на учнів та створення безпечного середовища.

Список використаних джерел:

1. Волянська, О. В. (2016). Проблема агресивної поведінки підлітків: фактори та механізми соціалізації. Вісник НЮУ ім. Ярослава Мудрого: серія «Соціологія», 3, 117-134.
2. Мойсеєва, О. Є. (2015). Соціально-психологічні чинники агресії підлітків. Юридична психологія, 1, 309-318.
3. Сарнацька, А., Семігіна, Т. (2023). Насильство над жінками з боку інтимних партнерів: сутність та різновиди. Соціальна робота та соціальна освіта, 2(11), 87-98.
4. Ярошенко, А., Семігіна, Т. (2022). Гендерна компетентність у соціальній роботі. Dallas: Primedia e-Launch LLC.
5. Basile, K. C. et al. (2020). Interpersonal violence victimization among high school students – youth risk behavior survey, United States, 2019. MMWR supplements, 69(1), 28.
6. Mujal, G. N. et al. (2021). A systematic review of bystander interventions for the prevention of sexual violence. Trauma, Violence, & Abuse, 22(2), 381-396.
7. Dvoriak, S., Karagodina, O. & Semigina, T. (2020). Gender competences of social work students: do we need a transformative approach? Social Work and Education, 7 (3), 279-288.
8. Elliott, K., Fitz-Gibbon, K. & Maher, J. (2020). Sibling violence: Understanding experiences, impacts, and the need for nuanced responses. The British journal of sociology, 71(1), 168-182.